

Собака Баскервілів
Артур Конан Дойл

Істини

«Собака Баскервілів» – одна з найвідоміших історій про геніального сищика Шерлока Голмса, героя багатьох детективних повістей та оповідань англійського письменника Артура Конан Дойля (1859–1930). Цього разу Голмс розв'язує загадкову, майже містичну справу: за жахливих обставин вмирає власник Баскервіль-холу сер Чарлз. Усе сходиться на тому, що його смерть спричинила поява якогось чудовиська, адського створіння, яке переслідує Баскервілів уже не одне століття. Та Голмс доводить, що це цілком реальний злочин. Він розкриває давню таємницю і звільняє Баскервілів від родового прокляття.

Артур Конан Дойл

Собака Баскервілів

Розділ I

Пан Шерлок Голмс

Пан Шерлок Голмс сидів за столом і снідав. Зазвичай він підіймався достатньо пізно, якщо не брати до уваги тих частих випадків, коли йому й зовсім не доводилося лягати. Я стояв на килимку біля каміна і вертів у руках ціпок, забутий нашим учорашнім відвідувачем, хорошу товсту палицю з руків'ям – з тих, які називають «вагомим доказом». Трохи нижче під руків'ям було врізане срібне колечко шириною близько дюйма. На ньому було викарбовано: «Джеймсу Мортімеру, Ч. К. Х. О., від його друзів по ЧКЛ» і дата: «тисяча вісімсот вісімдесят чотири». У старі часи з такими ціпками – солідними, важкими, надійними – ходили поважні домашні лікарі.

– Отже, Ватсоне, що ви думаєте про нього?

Голмс сидів спиною до мене, й я гадав, що мої маніпуляції залишаються для нього непоміченими.

– Звідки ви знаєте, що я роблю? Можна подумати, що у вас очі на потилиці!

– Чого нема, того нема, зате перед собою маю начищений до блиску срібний кавник, – відповів він. – Ні, справді, Ватсоне, що ви скажете про ціпок нашого відвідувача? Ми з вами прогавили його і не знаємо, навіщо приходив. А якщо вже нам так не пощастило, доведеться звернути особливу увагу на цей

випадковий сувенір. Обстежте палицю та спробуйте відтворити по ній образ її власника, а я вас послухаю.

– Мені здається, – почав я, намагаючись у міру своїх сил наслідувати метод мого приятеля, – цей лікар Мортімер – успішний медик середніх років, до того ж усіма шанований, оскільки друзі нагороджують його такими знаками уваги.

– Слушно! – сказав Голмс. – Чудово!

– Крім цього, я схильний думати, що він сільський лікар, отже, йому доводиться долати значні відстані пішки.

– І чому ж?

– Тому що його ціпок, колись доволі непоганий, так збитий, що я не уявляю собі його в руках міського медика. Товстий залізний наконечник зовсім стерся, мабуть, доктор Мортімер пройшов із ним купу миль.

– Дуже доречна думка, – погодився Шерлок.

– Знову ж напис: «Від друзів по ЧКЛ». Я вважаю, що літери «КЛ» означають клуб, найімовірніше мисливський, членам якого він надавав медичну допомогу, за що йому і зробили цей невеликий дарунок.

– Ватсоне, ви перевершили самого себе! – зауважив Голмс, відкидаючись на спинку крісла та підкурюючи цигарку. – Не можу не визнати, що, описуючи з властивою вам люб'язністю мої скромні заслуги, ви зазвичай применшуєте свої власні можливості. Якщо й від вас самого не надходить яскраве сяйво, то ви, у будь-якому випадку, є провідником світла. Хіба мало таких людей, котрі, не маючи власного таланту, все ж володіють незвичайною здатністю запалювати його в інших! Я вам дуже заборгував, друже мій.

Я вперше почув від Шерлока таке визнання і маю сказати, що його слова принесли мені величезне задоволення, бо байдужість цього чоловіка до мого захоплення ним і до всіх моїх спроб описати методи його роботи не раз обмежувала мое самолюбство. Крім цього, я пишався тим, що мені вдалося не тільки опанувати метод Голмса, а й застосувати його на практиці та заслужити цим похвалу мого товариша.

Шерлок узяв ціпок у мене з рук і кілька хвилин розглядав його неозброєним оком. Потім, явно зацікавившись чимось, відклав цигарку набік, підійшов до вікна і знову став оглядати палицю, але вже через збільшувальне скло.

– Не бозна-що, та все ж цікаво, – сказав він, повертаючись на своє улюблене місце в кутку тапчана. – Певна інформація тут, безумовно, є, вона й стане основою для деяких висновків.

– Невже від мене щось вислизнуло? – перепитав я не без почуття самовдоволення. – Сподіваюся, я нічого серйозного не оминув?

– На жаль, любий мій Ватсоне, більша частина ваших висновків помилкова. Коли я сказав, що ви служите для мене хорошим стимулом, то це, широко кажучи, треба було розуміти так: ваші хиби іноді допомагають мені вийти на

правильний шлях. Але зараз ви не дуже помиляєтеся. Цей чоловік, безумовно, практикує не в місті, і йому доводиться здійснювати великі прогулянки пішки.

– Отже, я мав рацію.

– Щодо цього – так.

– Але ж це все?

– Ні, ні, любий Ватсоне, не все, далеко не все. Так, наприклад, я б сказав, що такий подарунок лікар найімовірніше може отримати від якоїсь лікарні, а не від мисливського клубу, а коли перед лікарнею стоять літери «ЧК», назва «Черінг-кроська» напрошується сама собою.

– Можливо, ви маєте рацію.

– Все наводить на саме таке тлумачення. Й якщо ми прийнемо мій здогад за робочу гіпотезу, то у нас будуть додаткові дані для відтворення особи нашого невідомого відвідувача.

– Гаразд. Припустимо, що літери «ЧКЛ» означають «Черінг-кроська лікарня». Які ж інші висновки можна звідси зробити?

– А вам нічого не спадає на гадку? Ви ж вивчали мій метод. Спробуйте його застосувати.

– Висновок очевидний: перш ніж поїхати в село, цей чоловік практикував у Лондоні.

– А що, якщо посунутися трохи далі? Погляньте на це ось під яким кутом зору: з якої нагоди цей дарунок? Коли його друзі вважали за потрібне подарувати спільно йому цей ціпок, аби показати своє шанування? Вочевидь, тоді, коли доктор Мортімер звільнився з лікарні, вирішивши зайнятися приватною практикою. Йому зробили подарунок, це ми знаємо. Припустимо, що роботу в лікарні він змінив на сільську практику. Чи будуть наші висновки занадто сміливими, якщо сказати, що подарунок був зроблений саме через його звільнення?

– Таке цілком можливе.

– Тепер зазначте, що він не міг перебувати в штаті консультантів лікарні, бо це дозволено тільки лікарям із солідною лондонською практикою, а такий лікар навряд чи поїхав би з міста. Тоді ким він був? Якщо працював там, не будучи штатним консультантом, отже, йому призначалася скромна роль куратора[1 – Куратор – молодший медик, що наглядає за хворими в клініці.], котрий живе при лікарні, тобто трохи більша, ніж роль практиканта. І він звільнився звідти п'ять років тому – гляньте на дату на ціпку. Таким чином, любий Ватсоне, ваш солідний літній домашній лікар випарувався, а замість нього перед нами виріс вельми симпатичний чоловік віком близько тридцяти років, не марнославний, неухажливий, котрий ніжно любить свого собаку, який дещо більший за тер'єра, але менший за мастифа.

Я недовіжливо реготнув, а Шерлок Голмс відкинувся на спинку тапчана і випустив у стелю маленькі колечка диму, які плавно похитувалися в повітрі.

– Що стосується останнього пункту, то його нереально перевірити, – сказав я, – однак певну інформацію про вік цього чоловіка і його кар’єру знайти можна.

Я зняв зі своєї маленької книжкової полицки медичний довідник і знайшов потрібне прізвище. Там виявилось кілька Мортимерів, але я відразу ж відшукав нашого відвідувача і прочитав уголом все, що його стосувалося:

«Мортимер Джеймс, із 1882 року член Королівського хірургічного товариства. Грімпен, Дартмур, графство Девоншир. З 1882-го по 1884 рік – куратор Черінг-кросської лікарні. Нагороджений премією Джексона з порівняльної патології за роботу «Чи варто вважати недуги явищем атавістичного штибу?». Член-кореспондент Шведського патологічного товариства. Автор статей «Аномальні явища атавізму» («Ланцет», 1882), «Чи прогресуємо ми?» («Вісник психології», березень 1883). Сільський лікар парафій Грімпен, Торслі та Гай-Берроу».

– І жодного слова про мисливський клуб, Ватсоне, – з лукавою посмішкою зауважив Голмс, – зате він справді сільський лікар, як ви доречно зазначили. А мої висновки правильні. Що ж стосується означень, то, якщо не помиляюся, я вжив такі: симпатичний, не марнославний і неухажний. Це вже я знаю з досвіду – тільки симпатичні люди отримують прощальні подарунки, лише не марнославні змінюють лондонську практику на сільську і тільки неухажні здатні залишити свій ціпок замість візитівки, дочекавши більше години у вашій вітальні.

– А собака?

– Був привчений носити ціпок за господарем. Ця палиця не з легких, собака брав її посередині та міцно стискав зубами, сліди яких видно дуже чітко. Судячи з відстані між мітками, для тер’єра такі щелепи занадто широкі, а для мастифа – завузькі. Може, хіба... Боже милий! Ну, звісно ж, кокер-спаніель!

Промовляючи це, Голмс спочатку походжав по кімнаті, а потім зупинився біля віконної ніші. В його останніх словах прозвучала така тверда впевненість, що я зачудовано глипнув на нього:

– Слухайте, друже, але чому ви в цьому впевнені?

– З тієї простої причини, що бачу собаку біля наших дверей, а ось і дзвінок її господаря. Не йдіть, Ватсоне, благаю. Ви ж із ним колеги, тому ваша присутність допоможе мені. Ось вона, фатальна мить, Ватсоне! Ви чуєте кроки на сходах, ці кроки уриваються у ваше життя, але що вони тягнуть за собою – добро чи зло, невідомо. Що ж знадобилося людині науки, доктору Джеймсу Мортимеру, від детектива Шерлока Голмса?... Увійдіть.

Зовнішність нашого гостя здивувала мене, бо я розраховував побачити типового сільського лікаря. Доктор Мортимер виявився дуже високим, худорлявим чоловіком із довгим носом, що стирчав, наче дзьоб, між сірими, близько посадженими очима, що яскраво виблискували за золотою оправою

окулярів. Одягнений він був, як і личить людині його фаху, але з певною неохайністю: дуже затерта маринарка, обшарпані штани. Він уже сутулився, незважаючи на молоді роки, і дивно тягнув шию, доброзичливо приглядаючись до нас. Як тільки наш гість увійшов до кімнати, його погляд одразу ж упав на ціпок у руках Голмса, і він із радісним вигуком потягнувся за ним.

– Яке щастя! А я ніяк не міг згадати, де його залишив, тут чи в пароплавної компанії. Втратити таку річ! Це було б просто жахливо!

– Презент? – спитав Шерлок.

– Атож, сер.

– Від Черінг-кроської лікарні?

– Так, від тамтешніх друзів на день мого весілля.

– Ох, як це кепсько! – зронив Голмс, хитаючи головою.

Доктор Мортімер здивовано закліпав очима:

– А що ж тут поганого?

– Тільки те, що ви порушили хід наших міркувань. Отже, подарунок був весільний?

– Авжеж, сер. Я одружився і звільнився з лікарні, а разом із тим позбувся й надії отримати посаду консультанта. Треба було шукати собі власний будинок.

– Ну, ось бачите, ми не так уже й помилилися, – сказав Голмс. – А тепер, докторе Джеймс Мортімер...

– Що ви, що ви! У мене немає докторського ступеня, я всього лиш скромний член Королівського хірургічного товариства.

– І, мабуть, людина наукового складу розуму?

– Я маю тільки певний стосунок до науки, пане Голмс: так би мовити, збираю мушлі на березі неосяжного океану знань. Якщо не помиляюся, маю честь балакати з паном Шерлоком Голмсом, а не з...

– Ні, доктор Ватсон ось – перед вами.

– Дуже радий познайомитися, сер. Ваше ім'я часто згадується поряд із іменем вашого приятеля. Ви мене дуже зацікавили, пане Голмс. Я ніяк не очікував, що у вас такий подовжений череп і так сильно розвинені надбрівні дуги. Дозвольте мені помацати ваш тім'яний шов. Зліпок із вашого черепа, сер, міг би слугувати прикрасою для будь-якого антропологічного музею доти, доки не вдасться отримати сам оригінал. Не вважайте це за лестощі, та я просто заздрю такому черепу.

Шерлок посадив нашого дивного гостя в крісло.

– Ми з вами, либонь, обоє ентузіасти своєї справи, сер, – сказав він. – Судячи з вашого вказівного пальця, ви віддаєте перевагу самі набивати цигарки. Не соромтеся, запалюйте.

Доктор Мортімер вийняв із кишені тютюн і з вражаючою спритністю набив собі цигарку. Його довгі, трохи тремтячі пальці рухалися швидко та неспокійно, як ніжки комахи.

Голмс сидів мовчки, але швидкі, миттєві погляди, які він кидав на нашого цікавого співрозмовника, ясно свідчили про те, що цей чоловік неабияк його зацікавив.

– Дозволю собі припустити, сер, – почав він нарешті, – що ви надали мені честь своїми вчорашніми та сьогоднішніми відвідинами не лише заради обстеження мого черепа?

– Ні, сер, певна річ, ні! Правда, я щасливий, що мені випала така нагода, але мене привело до вас зовсім не це, пане Голмс. Я людина аж ніяк не практичного стибу, а тим часом переді мною раптово постала одна надзвичайно серйозна та напрочуд дивна загадка. Вважаючи вас другим за величиною європейським експертом...

– Он як, сер! Дозвольте поцікавитися, хто має честь бути першим? – досить різким тоном поцікавився Шерлок.

– Праці пана Бертильона^[2] – Бертильон А. (1853–1914) – французький вчений-антрополог.] вселяють велику повагу людям із науковим складом мислення.

– То чому б вам не звернутися до нього?

– Я ж сказав, сер, про «науковий склад мислення», але як практик ви не знаєте собі рівних – це визнають усі. Сподіваюся, сер, що я не дозволив собі зайвого...

– Хіба дешифру, – просвітлів Голмс. – Однак, докторе Мортімер, гадаю, що ви зробите цілком слушно, якщо негайно, без подальших відступів, розповісте мені, в чому полягає справа, для вирішення якої вам знадобилася моя допомога.

Розділ II

Прокляття роду Баскервілів

– У мене в кишені лежить один манускрипт, – почав Джеймс Мортімер.

– Я помітив це, як тільки ви увійшли, – сказав Голмс.

– Манускрипт дуже давній.

– Початок вісімнадцятого століття, якщо тільки не підробка.

– Як ви дізналися, сер?

– У бесіді зі мною ви весь час показуєте мені краєчок цього манускрипту дюймів у два шириною. Поганий же той експерт, який не зможе встановити дату документа з точністю до одного-двох десятиліть. Вам, можливо, доводилося читати мою невеличку працю з цього питання? Я датую ваш манускрипт тисяча сімсот тридцятим роком.

– Точна дата тисяча сімсот сорок другий, – доктор Мортімер вийняв рукопис із бокової кишені маринарки. – Цю родинну реліквію віддав мені на зберігання сер Чарльз Баскервіль, раптова і трагічна смерть котрого так схвилювала весь Девоншир три місяці тому. Я вважав себе не тільки лікарем сера Чарльза, але і його особистим приятелем. Це був чоловік владний, тямущий, дуже практичний і аж ніяк не фантазер, як ваш покірний слуга. І все ж він ставився до цього документа дуже серйозно і був готовий до того кінця, який його спіткав.

Голмс простягнув руку, взяв манускрипт і розправив його на колінах.

– Ватсоне, придивіться до написання букви «д». Це одна з тих особливостей, які допомогли мені встановити дату документа.

Я зиркнув через його плече на позовклі аркуші з напівстертими рядками. Вгорі сторінки було написано: «Баскервіль-хол», а нижче стояли великі, розхристані цифри: «один, сім, чотири, два».

– Це, мабуть, якась хроніка.

– Так, хроніка одного переказу, який живе в родині Баскервілів.

– Але, наскільки я збагнув, ви прийшли порадитися зі мною з питання більш практичного і ближчого до нас за часом.

– Так, дуже близького! І справа не може чекати, ії треба вирішити впродовж доби. Рукопис зовсім короткий, і він має безпосередній стосунок до справи. З вашого дозволу, я зачитаю вам текст.

Відкинувшись на спинку крісла, Голмс сполучив кінчики своїх пальців і з виглядом повної покірності долі заплющив очі. Доктор Мортімер обернувся до світла і високим скрипучим голосом став читати нам таку цікаву повість із давніх часів:

«Багато є свідчень про собаку Баскервілів, але, будучи прямим нащадком Г'юго Баскервіля та наслуховавшись про цього собаку від батька свого, а він – від мого діда, я вирішив записати цю історію, в автентичності якої не може бути жодних сумнівів. І хочу, діти мої, щоб ви увірували, що Вищий Суддя, котрий карає нас за гріхи наші, може і відпустити їх нам із властивим йому милосердям і що немає такого важкого прокляття, яке не можна було б спокутувати молитвою та покаанням. Тому віддайте ж забуттю страшні плоди минулого, але остерігайтесь грішити в майбутньому, щоб знову всім нам на погибель не дарувати свободу темним пристрастям, що заподіяли стільки зла всьому нашому роду.

Знайте ж, що за часів Великого повстання (історію його, написану лордом Кларендоном, чоловіком великої вченості, я настійно раджу вам прочитати) володарем маєтку Баскервіль був Г'юго, нашого роду, і того Г'юго можна цілком справедливо назвати чоловіком свавільним, нечестивим і безбожним. Сусіди пробачили б йому всі його гріхи, бо святі ніколи не жили в нашій місцині, але в характері Г'юго була схильність до безрозсудних і жорстоких жартів, що і зробило ім'я його притчею во язицех в усьому Девоні. Сталося так, що цей Г'юго покохав (якщо тільки можна назвати його темну пристрасть настільки чистим словом) доньку одного фермера, землі котрого сусідували з маєтком Баскервіль. Але юнка, відома своєю скромністю та чеснотою, боялася навіть його імені й усіляко уникала сусіди. Якось, а це було в день архістратиґа Михаїла, Г'юго Баскервіль вибрав серед своїх товаришів шістьох, найвідчайдушніших і розбещених, прокрався до ферми і, знаючи, що батька і братів дівчини немає вдома, викрав її. Повернувшись у Баскервіль-хол, він сховав полонянку в одному з горішніх покоїв, а сам, як зазвичай, став бенкетувати з товаришами. Нещасна ледь не втратила розуму, чуючи співи, крики й огидну лайку, що долітали знизу, бо, за свідченням тих, хто знав Г'юго Баскервіля, він був настільки нестриманий на язик захмелівши, що, здавалося, такі безбожні слова можуть спопелити людину, котра осквернила ними уста свої. Наприкінці страх довів дівчину до того, що вона зважилася на вчинок, від якого відмовився б і навіть дуже спритніший і відважний чоловік, а саме: вибралася на карниз, спустилася на землю плушем, що обплітав (і досі обплітає) південну стіну замку, і побігла через болото в рідну домівку, яка була розташована від маєтку Баскервіль за три милі.

Через якийсь час Г'юго покинув гостей, маючи намір віднести своїй полонянці їжу та питво, а може, в його думках було і щось гірше, але побачив, що клітка порожня, а пташка випурхнула на волю. Тоді ним опанував нечистий, бо він збіг униз сходами до бенкетної зали, вистрибнув на стіл, розкидав фляги та страви, та присягнув привселюдно віддати тіло своє і душу силам зла, якщо зуміє наздогнати втікачку. Бенкетувальники стояли, вражені люттю, що закипала в ньому. Один із присутніх, найбезсердечніший і п'яний, як чіп, гукнув, що треба пустити собак по сліду. Почувши такі слова, Г'юго вибіг зі замку, наказав конюхам осідлати його коня вороного, спустити собак і, давши їм понюхати хустинку, загублену дівчиною, поскакав слідом за зграєю, що заливалася гавкотом, по залитому місячним світлом болоту.

Бенкетувальники на якийсь час сторопіли, не втямивши відразу, з чого б це піднялася така метушня. Але ось до їхніх затуманених винними парами мізків дійшло, яку чорну справу замислили на просторах торф'яних боліт. Тут усі зарепетували: хтось вимагав коня, хтось пістолет, хтось ще одну флягу вина. Потім, трохи отямившись, вони всією компанією, а було їх тринадцятеро, пострібали на коней і приєдналися до погоні. Місяць сяяв яскраво, переслідувачі скакали всі в ряд тим шляхом, яким, за їхніми розрахунками, мала б утікати панночка, якщо вона мала намір дістатися до рідної домівки.

Промчавши милу чи дві, вони зустріли пастуха з отарою та спитали його, чи не бачив він погоню. А той, як розповідають, спочатку не міг вимовити ні слова від страху, та все ж спромігся зізнатися, що бачив нещасну дівчину, слідами котрої мчали собаки. «Але я бачив і дещо інше, – додав він. – Г'юго Баскервіль проскакав повз мене на вороному коні, а за ним мовчки

гнався собака, і не дай мені Боже побачити ще колись такий виплодок пекла у себе за спиною!»

П'яні сквайри насварили пастуха та поскакали собі далі. Але незабаром сироти заметушилися у них на шкірі, бо вони почули тупіт копит, і слідом за тим ворона коняка, вся в піні, пролетіла повз них без вершника і з кинутим повіддям. Безпутні гульвіси збилися в купу, оскаженівши від страху, але все ж продовжили свій шлях, хоча кожен із них, якби був тут сам-один, без товаришів, з радістю повернув би свого коня назад. Вони повільно просувалися вперед і нарешті побачили собак. Вся зграя, що здавна славилася чистотою породи та своєю лютістю, жалібно верещала, продираючись униз у глибокий яр, деякі собаки крадькома відбігали убік, а інші, наїжившись і виблискуючи очима, намагалися пролізти у вузький видолинок, що відкривався перед ними.

Вершники зупинилися, як можна здогадатися, набагато тверезіші, ніж були, коли подалися у дорогу. Більшість із них не відважувалися ступити вперед навіть крок, але трое найсміливіших або все ще п'янючих спрямували коні в глиб яру. І там їхнім поглядам відкрилася широка галявина, а на ній виднілися два великих кам'яних стовпчики, встановлені тут ще в доісторичні часи. Такі стовпи трапляються на болотах і зараз. Місяць яскраво освітлював галявину, посеред якої лежала нещасна панночка, котра померла від страху й утрати сил. Але не встигли трое відчайдушних гультив побачити її бездиханне тіло і тіло Г'юго Баскервіля, що лежало поруч, як відчули, що волосся заворушилося у них на головах. Жаж! Над чоловіком схилилося мерзенне чудовисько – величезна, чорної масті тварюка, схожа своїм виглядом на пса, але вища і крупніша за всіх собак, яких будь-коли доводилося бачити смертному. І це страховисько у них на очах роздерло горло Г'юго Баскервілю й, обернувши до них свою закривавлену морду, глипнуло палаючими очима. Тоді мисливці заверещали, зціпенівши від страху, але очуняли та репетуючи помчали щодуху по болотах. Один із них, подекують, помер тієї ж ночі, не витримавши того, чому довелося бути свідком, а двоє інших до кінця днів своїх не могли оговтатися від такого важкого потрясіння.

Такий от, діти мої, переказ про собаку, що заподіяв з того часу стільки бід нашому роду. Й якщо я вирішив записати його, то лише в надії на те, що знане менше терзає нас жахом, ніж недововки та домисли.

Чи є сенс заперечувати, що багато наших родичів умирали смертю раптовою, страшною та таємничою? То ж нехай же не залишить нас доля своєї невимовною милістю, бо вона не стане вражати невинних, народжених після третього та четвертого коліна, котрим загрожує помста, як сказано в Євангелії. І саме цій долі доручаю вас, діти мої, і закликаю: остерігайтеся виходити на болото в нічний час, коли сили зла панують безроздільно.

(Написано рукою Г'юго Баскервіля для синів Роджера та Джона, наказую ім тримати все це в таємниці від сестри їхньої Елізабет)».

Прочитавши цю дивовижну оповідку, доктор Мортімер зсунув окуляри на чоло та втупився в пана Шерлока Голмса. Той позіхнув і кинув недопалок у камін.

- Ну, то що? - сказав він.

- Вважаєте, що це не цікаво?

- Цікаво для тих, хто кохається в казках.

Доктор Мортімер вийняв із кишені складену вчетверо газету:

- Гаразд, пане Голмс. Тепер ознайомлю вас із сучаснішим матеріалом. Ось номер «Девонширської хроніки» від чотирнадцятого червня цього року. У ньому вміщено короткий звіт про факти, встановлені в зв'язку зі смертю сера Чарльза Баскервіля, що спіткала його за кілька днів до цього.

Мій приятель трохи посунувся вперед, і погляд у нього відразу став уважним. Поправивши окуляри, доктор Мортімер почав читати:

«Раптова смерть сера Чарльза Баскервіля, можливого кандидата від партії лібералів на майбутніх виборах, справила дуже глибоке враження на весь Середній Девоншир. Хоча сер Чарльз порівняно нещодавно облаштувався в Баскервіль-холі, своєю привітністю та щедрістю він встиг здобути собі любов і повагу всіх, кому доводилося мати з ним справу.

У наші дні панування нуворишів[3 - Нувориш - людина, що швидко розбагатіла, заробивши статки на спекуляціях] приємно знати, що нащадок стародавнього роду, котрий знав і кращі часи, зміг власними руками нажити собі статки й обернути їх на відновлення колишньої величі свого імені. Як відомо, сер Чарльз здійснював досить прибуткові операції в Південній Африці. На противагу тим людям, котрі не зупиняються доти, доки колесо фортуни не повернеться проти них, він, із властивою йому тверезістю розуму, реалізував свої прибутки та повернувся в Англію зі солідним капіталом. У Баскервіль-холі сер Чарльз оселився всього лише два роки тому, але чутки про різні вдосконалення та плани розбудови маєтку, перервані його смертю, встигли поширитися повсюдно. Будучи бездітним, він не раз висловлював намір ще за життя винагородити своїх земляків, й у багатьох тутешніх жителів є особиста причина оплакувати його передчасну кончину. Про щедрі пожертви сера Чарльза на потреби доброчинності як у місцевому обсязі, так і в масштабі всього графства неодноразово згадувалося на сторінках нашого часопису.

Не можна сказати, щоб слідству вдалося повністю з'ясувати обставини смерті сера Чарльза Баскервіля, хоча вони все ж поклали край чуткам, народженим місцевими забобонними мізками. У нас немає жодних підстав підозрювати, що смерть настала не з природних причин. Сер Чарльз був удівцем і, якщо можна так сказати, трохи диваком. Незважаючи на свої великі статки, він жив дуже скромно, і весь штат домашньої прислуги в Баскервіль-холі складався з подружжя Берріморів. Чоловік виконував обов'язки дворецького, а дружина - економки. У своїх свідченнях, які збігаються з показами близьких друзів покійного, Беррімори зазначають, що здоров'я сера Чарльза останнім часом помітно погіршилося. За їхніми словами, він страждав на ваду серця, про що свідчили різкі зміни кольору обличчя, задихка та пригнічений стан душі. Доктор Джеймс Мортімер, близький приятель і домашній лікар покійного, підтвердив це своїми свідченнями.

З формального боку все сталося дуже просто. Сер Чарльз Баскервіль мав звичку гуляти перед сном по знаменитій тисовій алеї Баскервіль-холу. Подружжя Берріморів засвідчило, що він ніколи не зраджував цій звичці. Четвертого червня сер Чарльз оголосив про свій намір поїхати наступного дня до Лондона та наказав Беррімору приготувати йому речі для від'їзду, а ввечері, як завжди, вирушив на прогулянку, під час якої завжди викурював сигару. Додому сер Чарльз більше не повернувся. Опівночі, побачивши, що двері в хол все ще не замкнені, Беррімор стривожився, засвітив ліхтар і подався на пошуки свого господаря. Того дня було вогко, і сліди сера Чарльза ясно виднілися на алеї. Посеред цієї алеї є хвіртка, яка веде на торф'яні болота. За певними ознаками сер Чарльз стояв біля неї кілька хвилин, а потім пішов далі... і в самому кінці алеї був виявлений його труп.

Тут залишається нез'ясованою одна обставина. Беррімор переконує, що як тільки сер Чарльз відійшов від хвіртки, характер його слідів змінився, мабуть, далі він ступав навшпиньки. У той час по болоту, неподалік від алеї, проходив один циган, такий собі Мерфі. Він чув верески, але не міг визначити, звідкіля вони лунали, бо, за власними зізнаннями, був дуже п'яний. Жодних слідів насильства на тілі сера Чарльза виявлено не було. Правда, медична експертиза зазначає, як до невпізнання змінилося обличчя покійного – доктор Мортімер навіть відмовився спочатку вірити, що перед ним лежить його приятель і пацієнт, але таке явище нерідко супроводжує смерть від задухи та припинення серцевої діяльності. Діагноз підтвердився в результаті розтину, що дало повну картину застарілої органічної вади серця. Грунтуючись на даних медичної експертизи, слідство дійшло висновку про раптову смерть, що значно полегшує стан справ, адже бажано, щоб спадкоємець сера Чарльза оселився в Баскервіль-холі та продовжив втілювати в життя чудові плани свого попередника, обірвані таким трагічним кінцем. Якщо б прозаїчно точні висновки слідчого не поклали край романтичним домислам у зв'язку зі смертю сера Чарльза, які передавалися по всьому графству з вуст в уста, то Баскервіль-холу важко було б знайти господаря. Подейкують, що найближчим родичем сера Чарльза є пан Генрі Баскервіль (якщо він живий), син середнього брата покійного. За останньою доступною інформацією, цей молодик живе в Америці. Зараз вжиті заходи для того, щоб розшукати його та повідомити про отримання солідної спадщини».

Доктор Мортімер склав газету і засунув її до кишені.

– Ось усе, що повідомлялося про смерть сера Чарльза Баскервіля, пане Голмс.

– Ви ознайомили мене зі справою, безумовно не позбавленою деякого інтересу, й я вам дуже вдячний за це, – сказав Шерлок Голмс. – Свого часу мені доводилося читати про нього в пресі, але тоді я був настільки зайнятий історією з ватиканськими камеями[4 – Камеї – невеликі, вирізані на коштовному камені рельєфні зображення осіб або предметів.] і так намагався прислужитися понтифіку, що прогавив кілька цікавих справ в Англії. Отже, це все, що повідомлялося про смерть сера Чарльза?

– Атож.

– Тоді познайомте мене з тими фактами, які не були опубліковані.

Детектив відкинувся на спинку крісла, зімкнув кінчики пальців і набрав вигляду суворого та неупередженого судді.

– Мені ще ні з ким не доводилося балакати про це, – почав доктор Мортімер, явно хвилюючись. – Я багато про що промовчав на слідстві з тієї простої причини, що людині науки незручно підтримувати чутки, породжені марновірством. І вважаю, що часопис має рацію: посилювати і без того похмуру репутацію Баскервіль-холу – означає прирікати його на животіння без господаря. Керуючись такими міркуваннями, я вважав за краще про щось замовчати, бо зайва відвертість все одно не допомогла б. Але з вами можу говорити навіпростець. Торф'яні болота – місце достатньо безлюдне, тому більш-менш близькі сусіди намагаються частіше зустрічатися один із одним. Що стосується мене, то я чимало часу спілкувався із сером Чарльзом Баскервілем. Якщо не брати до уваги пана Френкленда з Лефтер-холу та ще натураліста пана Степлтона, в наших місцях на багато миль не вдасться зустріти жодної освіченої людини. Сер Чарльз любив самотність, але його недуга зблизила нас, а спільні інтереси ще більше зміцнили наші стосунки. Він привіз дуже цінні наукові матеріали з Південної Африки, і ми з ним згаляли багато приємних вечорів, обговорюючи порівняльну анатомію бушменів і готтентотів[5 – Бушмени та готтентоти – африканські племена.]

Останнім часом мені з кожним місяцем ставало все зрозуміліше, що нерви сера Чарльза напружені до межі. Він вірив у легенду, яку я вам тут прочитав, і, мандруючи власними володіннями, не наважувався виходити на болото вночі. Вам це видасться нісенітницею, пане Голмс, але сер Чарльз був твердо переконаний, що над його родом тяжіє страшне прокляття, і, справді, приклади, які він згадував із минулого своєї родини, були невтішними. Йому не давала спокою нав'язлива ідея про якусь химерну істоту, і він раз по раз перепитував мене, чи не бачив я чогось дивного, коли навідувався хворих, і чи не чув собачого гавкоту. Останнє запитання сер Чарльз задавав мені надто часто, і його голос тремтів при цьому від хвилювання.

Пам'ятаю, як зараз, десь за три тижні до трагічної події я під'їхав увечері до Баскервіль-холу. Сер Чарльз стояв у дверях будинку. Я виліз із шарабану і, підійшовши до нього, раптом помітив, що він дивиться кудись через моє плече з виразом безмежного жаху в очах. Я круто обернувся й устиг лише мигцем побачити в самому кінці алеї якусь тварину, подібну на велике чорне теля. Сер Чарльз був таким схвилюваним і наляканим, що мені довелося піти туди, де це створіння промайнуло, і поглянути, куди воно поділося. Але там нічого не було.

Ця подія справила дуже важке враження на мого приятеля. Я залишався з ним весь той вечір, і ось тоді, зважившись пояснити мені причину своєї тривоги, він і попросив мене взяти на збереження цей рукопис, із яким я вважав за потрібне ознайомити вас передусім. Я згадав про цей маловажливий випадок лише тому, що він набув певного значення в подальшій трагедії, але тоді все це здалося мені справжнісінькою дурнею, що не виправдовує хвилювання мого товариша.

Сер Чарльз, за моєю порадою, збирався до Лондона. Серце у нього не працювало, як годиться, а страх, який не давав йому й миті спокою, явно позначався на його здоров'ї, хоча причини цього страху були, на мій погляд, просто вигадані. Я розраховував, що кілька місяців міського життя

подіють на сера Чарльза освіжаюче і він повернеться назад новою людиною. Тієї ж думки дотримувався і пан Степлтон, котрий завжди дуже турбувався про здоров'я нашого спільного приятеля. Тієї останньої миті й сталося це страшне нещастя.

Дворецький Беррімор, котрий знайшов уночі тіло сера Чарльза, негайно послав за мною верхи конюха Перкінса. Я допізна засидівся за роботою і тому встиг у Баскервіль-хол хутко, щонайбільше за годину. Всі факти, про які згадувалося на слідстві, я перевірів і зіставив між собою. Я пройшов слідами сера Чарльза всю тисову алею, оглянув те місце біля хвіртки, де він, імовірно, зупинявся, звернув увагу, як змінився характер його слідів, переконався, що, крім них, на м'якій гальці видніються лише сліди Беррімора, і, нарешті, ретельно обстежив тіло, якого до мого приїзду ніхто не торкався. Сер Чарльз лежав долілиць, розкинувши руки, вчепившись пальцями в землю, і судом так спотворила його обличчя, що я не відразу зумів впізнати труп. Фізичних пошкоджень на ньому не виявилось. Але Беррімор дав помилкові свідчення на слідстві. За його словами, на землі біля тіла не було жодних слідів. Та він просто не помітив їх, а я помітив. На невеликій відстані від сера Чарльза виднілися зовсім свіжі та чіткі...

– Сліди?

– Сліди.

– Чоловічі чи жіночі?

Доктор Мортімер якось дивно зиркнув на нас і відповів майже пошепки:

– Пане Голмс, це були відбитки лап величезного собаки!

Розділ III

Загадка

Зізнаюся, що при цих словах мороз пробіг у мене по шкірі. Судячи з того, як тремтів голос у лікаря, він сам був глибоко схвилюваний власною розповіддю. Голмс подався всім тілом уперед, і в його очах спалахнули сухі, колючі іскорки – вірна ознака того, що цікавість узяла-таки гору.

– Ви самі їх бачили?

– Точно так само, як бачу вас.

– І нічого про це не сказали!

– А навіщо?

– Невже, крім вас, їх ніхто не бачив?

- Вони були кроків за тридцять від тіла, і на них, мабуть, просто не звернули уваги. Я б сам нічого не помітив, якби не згадав легенду.
- На болотах має бути багато вівчурів?
- Природно. Але це був не вівчур.
- Кажете, що сліди дуже великі?
- Величезні.
- Але до тіла сера Чарльза вони не наближались?
- Аж ніяк.
- Яка тоді була погода?
- Вогка, прохолодна.
- Але дощу не було?
- Ні.
- А як виглядає та алея?
- З боків висока зелена огорожа з тісно зрощених старих тисів. Посередині доріжка футів вісім у ширину.
- А між кущами та доріжкою є щось?
- Так, по обидва боки тягнеться смужка дерну близько шести футів у ширину.
- Якщо я правильно вас зрозумів, в алеї є хвіртка?
- Так, і ця хвіртка провадить на болото.
- А інших виходів туди немає?
- Немає.
- Отже, в тисову алею можна потрапити або безпосередньо з будинку, або через хвіртку, яка провадить на болото?
- Є ще один вихід - через альтанку в дальньому кінці.
- Сер Чарльз дійшов туди?
- Ні, він лежав кроків за п'ятдесят від неї.
- Тепер, докторе Мортімер, будьте ласкаві відповісти мені на одне дуже важливе запитання: помічені вами сліди були не на траві, а на доріжці?
- На траві слідів зазвичай не видно.

- Вони були на тому ж боці доріжки, де хвіртка?
- Так, на самому краєчку, ближче до хвіртки.
- Дуже цікаво! Ще одне запитання: хвіртка була зачинена?
- Не тільки зачинена, але і замкнена на висячий замок.
- Якої вона висоти?
- Футів із чотири.
- Отже, через неї можна перелізти?
- Ще й як.
- А біля самої хвіртки вдалося щось виявити?
- Ні, нічого особливого.
- Боже милий! Невже там не подивилися?
- Ні, я дивився.
- І нічого не знайшли?
- Там важко було щось розібрати. Сер Чарльз, мабуть, простояв біля хвіртки хвилин із п'ять-десять.
- Чому ви так гадаєте?
- Тому що попіл двічі впав із його сигари.
- Чудово! Ось такий помічник нам знадобиться! Еге ж, Ватсоне? Ну, а сліди?
- Галька була поцяткована собачими слідами. Інших я не помітив.

Шерлок Голмс нетерпляче вдарив себе долонею по коліну.

- Ах, якщо б я сам там був! - вигукнув він. - Це, мабуть, надзвичайно цікава справа. Які багаті можливості для серйозного наукового розслідування! Галька - це така сторінка, на якій я міг би стільки всього прочитати! А тепер вона розмита дощем, затоптана черевиками допитливих фермерів... Ах, докторе Мортімер, докторе Мортімер! Чому ж ви мене відразу не покликали? Який гріх на вашій совісті!

- Я не міг звернутися до вас, пане Голмс: адже тоді мені б довелося оприлюднити всі ці факти, а я вже пояснив, що мене стримувало від такого кроку. Крім цього...

- Що ж ви вагаєтесь?

- Є певна галузь, де безсилий навіть проникливий і найдосвідченіший детектив.

- Ви натякаєте, що ми маємо справу з надприродною силою?

- Я цього не сказав.

- Не «сказав», але «думаю»?

- З того часу, як сталося це нещастя, пане Голмс, мені розповіли про кілька випадків, які важко пов'язати з природним станом речей.

- Наприклад?

- Я з'ясував, що дехто з місцевих мешканців ще до трагічної смерті сера Чарльза бачив на болотах якусь дивну істоту, що точно відповідає описам Баскервільського демона і не схожа на жодну іншу тварину, відому науці. Всі, хто бачив її, стверджували, як один: це страховисько світиться, як привид неймовірних розмірів. Я опитав цих людей. Їх було троє: наш сусіда, чоловік вельми тверезих поглядів на речі, тутешній коваль і один фермер. Усі вони розповідають про жакливого привида, майже слово в слово повторюючи опис того пса, про якого йдеться в легенді. Вірте мені, пане Голмс: у всій нашій окрузі панує жах, виходити на болото вночі ніхто не наважується, хіба тільки найвідчайдушніші сміливці.

- І ви, людина науки, вірите, що це явище надприродне?

- Я вже й сам не знаю, чому вірити.

Голмс стелує плечима.

- Досі моя розшукова діяльність проходила в межах цього світу, - зронив він. - Я борюся зі злом у міру своїх скромних сил і можливостей, але повставати проти самого прабатька зла буде, мабуть, занадто самовпевнено з мого боку. Однак, ви не станете заперечувати, що сліди на гравії - річ цілком реальна?

- Собаці, про якого йдеться в переказі, не можна відмовити в реальності, якщо він зміг загризти чоловіка. І все ж в ньому було щось демонічне.

- Бачу, що ви остаточно перекинулися на бік містиків, докторе Мортімер. Тоді скажіть мені ось що. Якщо ви вже стали на таку точку зору, навіщо вам знадобився я? Ви кажете мені, що розслідувати обставини смерті сера Чарльза марна річ, і водночас просите мене взятися за це.

- Я ні про що таке вас не просив.

- Тоді чим я можу допомогти вам?

- Порадою. Скажіть мені, як мені поводитися з сером Генрі Баскервілем, котрий приїздить на вокзал Ватерлоо, - доктор Мортімер зиркнув на годинник, - рівно через годину і п'ятнадцять хвилин.

- Це й є спадкоємець?

– Атож. Після смерті сера Чарльза ми все про нього розвідали та з'ясували, що чоловік господарює у себе на фермі, в Канаді. Судячи з відгуків, це чудовий, дуже достойний молодик. Я зараз виступаю не як лікар, а як довірена особа та розпорядник заповіту сера Чарльза.

– Інших претендентів на спадщину немає?

– Ні. Єдиний інший родич, про котрого нам вдалося дещо дізнатися, це Роджер Баскервіль, молодший брат нещасного сера Чарльза. Всіх братів було троє. Середній, котрий помер замолоду, – батько цього Генрі. Молодший, Роджер, вважався в сім'ї білою вороною. Він успадкував баскервільську деспотичність і був як дві краплі води схожий на родинний портрет того самого Г'юго Баскервіля. В Англії Роджер накоїв дурниць, тому був змушений сховатися в Центральній Америці, де і помер 1876 року від жовтої пропасниці. Генрі – останній нащадок роду Баскервілів. Через годину і п'ять хвилин я маю зустріти його на вокзалі Ватерлоо. Він надіслав мені телеграму, що сьогодні вранці приїжджає в Саутгемптон. Так ось, пане Голмс, порадьте, як мені з ним бути?

– А чому б йому не поїхати відразу в свій родовий маєток?

– Природно, що таке рішення напрошується само собою. Але згадайте, що всі Баскервілі, котрі жили там, закінчували трагічно. Я впевнений, якби в сера Чарльза була можливість побалакати зі мною перед смертю, він заборонив би мені привозити останнього нащадка стародавнього роду в це страшне місце. І водночас не можна заперечувати, що добробут усієї нашої сумної, злиденної округи залежить від того, чи погодиться сер Генрі жити в своєму маєтку, чи ні. Якщо Баскервіль-хол буде пустувати, всі плани сера Чарльза зазнають краху. Я боюся, як би моя особиста зацікавленість у наших місцевих справах не взяла гору, тому й звертаюся за порадою до вас.

Шерлок задумався.

– У двох словах справа виглядає так, – сказав він нарешті. – Ви вважаєте, що якась зла сила робить Дартмур небезпечним для Баскервілів. Чи правильно я вас зрозумів?

– У будь-якому разі, підстави для таких застережень є.

– Гм. Але якщо ваша теорія про надприродні сили правильна, то вони можуть дістатися до цього молодика не тільки в Девонширі, але й у Лондоні. Важко уявити собі нечистого з такою містечковою владою. Адже це ж не якийсь там член парафіяльної управи.

– Якщо б вам довелося зіткнутися з усім цим самому, пане Голмс, ви б не стали так жартувати. Отже, ви вважаєте, що спадкоємцеві байдуже, де бути – в Лондоні чи Девонширі? Він приїжджає через п'ятдесят хвилин. Порадьте, що я маю робити?

– Раджу вам, сер, викликати кеб, узяти з собою свого спаніеля, який шкребеться біля входних дверей, і їхати на вокзал зустрічати сера Генрі Баскервіля.

– А потім?

– Потім ви будете чекати, поки я обміркую подальший план дій, а до того часу нічого йому не кажіть.

– Скільки вам знадобиться часу на це?

– Одна доба. Я буду вам дуже зобов'язаний, докторе Мортімер, якщо ви з'явитесь сюди завтра о десятій годині ранку та приведете із собою сера Генрі Баскервіля. Мені треба познайомитися з ним.

– Домовилися, пане Голмс.

Він записав дату та годину побачення на манжеті і, так само неуважно озирнувшись на всі боки, швидко вийшов з кімнати.

Шерлок гукнув його зі сходів:

– Ще одне запитання, докторе Мортімер. Ви кажете, що привида на болотах бачили і раніше?

– Авжеж, про це розповідають аж трое.

– А після смерті сера Чарльза нічого такого не було?

– Не знаю. Не чув.

– Дякую вам. На все добре.

Голмс сів на своє місце в кутку тапчана й усміхнувся тією спокійною, задоволеною посмішкою, яка завжди з'являлася у нього на обличчі, коли перед сищиком поставало гідне його завдання.

– Вже йдете, Ватсоне?

– Так, якщо нічим не можу вам допомогти.

– Ні, друже мій, я звертаюся до вас за допомогою, лише коли треба вдаватися до дій. Але яка ж чудова справа. Багато в чому просто надзвичайна. Коли будете проходити повз Бредлі, заверніть до нього і попросіть надіслати мені фунт найміцнішого тютюну. Дякую заздалегідь. Спробуйте не повертатися до вечора. А тоді я з радістю обміняюся з вами враженнями з приводу надзвичайно цікавої загадки, яку нам загадали сьогодні вранці.

Самота і спокій були потрібні моему приятелю в години напруженої розумової роботи, коли він зважував усі найдрібніші подробиці справи, будував одну за одною кілька гіпотез, порівнював їх між собою і вирішував, яка інформація істотна, а якою можна знехтувати. Тому я провештався весь день у клубі і повернувся на Бейкер-стріт тільки ввечері, близько дев'ятої години.

Я відчинив двері у вітальню і перелякався – чи не пожежа у нас? Бо в кімнаті стояв такий дим, що крізь нього ледве виднілося світло лампи. Але мої побоювання були марними: мені вдарило в ніс ідким запахом міцного

дешевого тютюну, від чого у мене негайно почало дерти в горлі. Крізь димову завісу я ледве розгледів Голмса, котрий зручно вмовився в кріслі. Він був у халаті і тримав у зубах свою темну глиняну люльку. Навколо нього лежали якісь паперові рулони.

– Застудилися, Ватсоне? – спитав він.

– Ні, просто дух захопило від цього отруйного ладану.

– Так, ви, здається, маєте рацію: тут трохи накурено.

– Яке там «трохи»? Дихати нічим!

– Тоді відчиніть вікно. Я бачу, ви просиділи весь день у клубі?

– Голмсе, друже!..

– Правильно?

– Звісно, що правильно, але як ви...

Він засміявся, роздивляючись мою розгублену фізію.

– Ваша наївність, Ватсоне, просто чудова! Якщо б ви знали, як мені приємно перевіряти на вас свої скромні вміння! Джентльмен іде з дому в дощову неgodу. Увечері він повертається чистенький, без жодної плямочки. Циліндр і черевики на ньому виблискують, як і раніше. Отже, він десь просидів весь день. Близьких друзів у нього немає. Де ж він був? Хіба це не очевидно?

– Так, цілком очевидно.

– Світ наповнений такими очевидностями, але їх ніхто не помічає. Як гадаєте, а де був я?

– Також весь день просиділи на одному місці?

– А от і ні, я встиг побувати в Девонширі.

– Подумки?

– Саме так. Мое тіло залишалося тут, у кріслі, і, як це не сумно, встигло випити за день дві великих кавоварки і викурити неймовірну кількість тютюну. Як тільки ви пішли, я послав до Стенфорда за мапою Дартмурських боліт, і мій дух блукав ними весь день. Тішу себе надією, що тепер освоївся з цими місцями як слід.

– Мапа дрібного масштабу?

– Так, дуже дрібного, – сищик розгорнув одну секцію цієї мапи і поклав її на коліна. – Ось та сама ділянка, що нас цікавить. Усередині стоїть Баскервіль-хол.

– Оточений лісом?

– Еге ж. Тисова алея тут не позначена, але мені здається, що вона тягнеться праворуч, паралельно до болота. Ось ця маленька група споруд – та саме селище Грімпен, де міститься штаб-квартира нашого приятеля, доктора Мортімера. Як бачите, на п'ять миль навколо житло зустрічається вкрай рідко. Ось це Лефтер-хол, про який згадував лікар. Тут, мабуть, стоїть будинок натураліста Степлтона, якщо я правильно запам'ятав його прізвище. Ось це – дві ферми: «Кам'яні стовпи» та «Гниле болото». За чотирнадцять миль від них – прінстаунська в'язниця суворого режиму. А між цими окремими точками і навколо них стеляться похмури, позбавлені ознак життя болота. Ось вам сцена, на якій сталася ця трагедія і, можливо, розіграється ще раз на наших очах.

– Так, місця дикі.

– Сцена обставлена, краще не вигадеш. Якщо чортяка справді захотів втрутитися в людські справи...

– Отже, ви також схильні бачити в усьому цьому щось надприродне?

– А хіба слуги диявола не можуть бути одягнені в плоть і кров? Для початку нам доведеться вирішити два питання. Перше: чи було тут скоєно злочин? Друге: в чому полягає цей злочин і як він був скоєний? Певна річ, якщо доктор Мортімер має слухність у своїх здогадах і ми маємо тут справу із силами, які перебувають над законами природи, то нам доведеться скласти зброю. Але перш ніж заспокоюватися на цьому, треба перевірити до кінця всі інші гіпотези. Нумо зачинимо вікно, якщо ви не заперечуєте. Як це не дивно, але, мені здається, що концентрація тютюнового диму сприяє концентрації думки. Я ще не дійшов до того, щоб ховатися в скриню під час своїх роздумів, але логічний висновок із моєї теорії саме такий. Ну як, ви вже встигли поміркувати над цією справою?

– Вона не виходила у мене з голови весь день.

– І до чого ж ви дійшли?

– Заплутана історія.

– Так, історія вельми своєрідна. Особливо в певних деталях. Наприклад, як змінився характер слідів. Як ви це пояснюєте?

– Мортімер казав, нібито сер Чарльз пройшов ту частину алеї навшпиньки.

– Він тільки повторив слова якогось ідіота, сказані під час слідства. Навіщо ж людині ходити алеєю навшпиньки?

– Тоді в чому ж тут річ?

– Він біг, Ватсоне. Рятувався, втікав щодуху. Так біг, що серце у нього не витримало і він на ходу впав мертвим.

– Рятувався? Але від кого?

– У тому й заковика. Судячи з деяких даних, Чарльз Баскервіль втратив голову від страху, перш ніж кинутися навтьоки.

– Чому ви так гадаєте?

– Те, що його так налякало, рухалося до нього з боліт. Якщо не помиляюся, а мабуть, все було так, як я припускаю, то тікати не додому, а від оселі міг тільки знавіснілий чоловік. Циган засвідчив на слідстві, що сер Чарльз волав про допомогу, але втівав він у тому напрямку, де найменше можна було на неї сподіватися. Потім ще одна загадка: кого він чекав того вечора і чому побачення мало відбутися в тисовій алеї, а не в будинку?

– Гадаєте, що він на когось чекав?

– Самі погляньте: хворий літній чоловік вирушає ввечері на прогулянку – нічого дивного в цьому немає. Але ж того дня було вогко та холодно. Навіщо ж йому знадобилося без причини стояти біля хвіртки п'ять, а то й десять хвилин, як стверджує доктор Мортімер, котрий звернув увагу на сигарний попіл? Між іншим, як це не дивно, але йому не можна відмовити в спостережливості.

– Сер Чарльз так гуляв щовечора.

– І щовечора зупинявся біля хвіртки? Навряд чи. Навпаки, є інформація, що сер Чарльз намагався триматися подалі від боліт. А тієї ночі він когось чекав там. І це було напередодні його передбачуваного від'їзду в Лондон. Розумієте, Ватсоне, як усе складається – ланка до ланки! А тепер будьте люб'язні дати мені скрипку, і ми відкладемо всі турботи про цю справу в надії на те, що завтрашній візит доктора Мортімера та сера Генрі Баскервіля дасть нам нову поживу для роздумів.

Розділ IV

Сер Генрі Баскервіль

Ми поснідали рано, і Голмс, одягнений у халат, приготувався приймати відвідувачів. Наші клієнти не спізнилися ні на секунду – як тільки годинник пробив десяту, доктор Мортімер увійшов до кабінету в супроводі молодого баронета. Останньому було років із тридцять. Невеликого зросту, кремезний, міцний, він справляв враження дуже жвавого, здорового чоловіка. Вираз його обличчя здався мені впертим; карі очі сміливо зиркали на нас з-під густих чорних брів. Брунатний костюм спортивного крою та смаглява обвітрена шкіра свідчили про те, що цей чоловік не засиджується вдома і не цурається фізичної праці, та водночас спокійна, впевнена постава видавала в ньому справжнього джентльмена.

– Сер Генрі Баскервіль, – репрезентував супутника доктор Мортімер.

– Так, це я, – підтвердив баронет. – І найцікавіше те, пане Голмс, що якщо б мій приятель не запропонував мені відвідати вас, я прийшов би до вас із власної волі. Ви, кажуть, вмієте розгадувати різні ребуси, а я якраз сьогодні вранці зіткнувся з одним, який мені не розкусити.

- Сідайте, сер Генрі. Якщо я правильно вас зрозумів, то після приїзду до Лондона з вами сталося щось не зовсім звичайне?

- Я не надаю цьому особливого значення, пане Голмс. Мабуть, наді мною хтось пожартував. Але сьогодні вранці я отримав ось цей лист, якщо тільки він заслуговує такої уваги.

Гість поклав на стіл конверт, і ми стали розглядати його. Конверт виявився звичайнісіньким, із сірого паперу. Адреса - «Готель «Нортумберленд», серу Генрі Баскервілю» - була написана великими друкованими літерами; на поштовому штампелі стояли: «Черінг-крос» і час відправлення - вечір попереднього дня.

- Хтось знав, що ви зупинитеся в готелі «Нортумберленд»? - поцікавився Голмс, кинувши допитливий погляд на нашого гостя.

- Ніхто не знав. Я вирішив, де зупинитися, тільки після зустрічі з доктором Мортімером.

- Але доктор Мортімер, вочевидь, сам там зупинився?

- Ні, я живу у знайомих, - сказав медик. - Ніхто не міг знати, що ми поїдемо саме в цей готель.

- Гм! Отже, вашими пересуваннями хтось дуже цікавиться. Шерлок вийняв із конверта складений вчетверо аркуш паперу, розгорнув його і поклав на стіл. Посередині сторінки була написана одна-єдина фраза, складена з підклеєних одне до іншого друкованих слів. Там було зазначено наступне: «Якщо розум і життя вам дорогі, тримайтеся подалі від торф'яних боліт». Слова «торф'яних боліт» були написані від руки, чорнилом.

- Так ось, пане Голмс, - сказав сер Генрі Баскервіль, - може, поясните мені, що все це означає і хто так зацікавився моїми справами?

- А що скажете ви, докторе Мортімер? Цього разу тут начебто немає нічого надприродного?

- Авжеж, сер, але, можливо, лист надіслала людина, переконана в тому, що вся ця історія надприродна.

- Яка історія? - різко спитав сер Генрі. - Ви, джентльмени, мабуть, обізнані про мої справи набагато краще, ніж я сам!

- Ми розповімо вам усе, сер Генрі. Без цього ви не підете звідси, повірте в те, що я кажу, - запевнив Шерлок Голмс. - А зараз давайте займемося цим вельми цікавим документом, який був складений та опущений у поштову скриньку вчора ввечері. Ватсоне, у нас є вчорашній «Таймс»?

- Он там, у кутку.

- Будьте ласкаві подати мені сторінку з передовицею, - він швидко пробіг її очима. - «Свобода торгівлі»... Чудова передовиця! Дозвольте прочитати вголос один абзац. «Якщо хтось намагатиметься переконати вас, що та галузь

промисловості, в якій ви особисто зацікавлені, перебуває під захистом протекційних тарифів, тримайтеся подалі від таких людей, бо розум повинен вам підказати, що така система врешті-решт підірве наш імпорт і порушить нормальне життя нашого острова, інтереси якого дорогі всім нам». Що ви на це скажете, Ватсоне? – вигукнув Голмс, радісно потираючи руки. – Блискуча ідея, чи не так?

Доктор Мортімер поглянув на Голмса, як дивляться турботливі лікарі на безнадійних пацієнтів, а сер Генрі Баскервіль звів на мене здивований погляд своїх очей.

– Я не дуже тямлю в таких питаннях, як тарифна політика, – сказав він, – але мені здається, що ми трохи відхилилися від нашої теми.

– Навпаки! Ми сунемо гарячими слідами, сер Генрі. Ватсон знайомий із моїм методом краще за вас, але боюся, що зміст прочитаного уривка вислизнув навіть від нього.

– Так, зізнаюся, я не бачу жодного зв'язку між ним і листом.

– А зв'язок, любий мій Ватсоне, настільки тісний, що, по суті справи, одне впливає з іншого. «Якщо», «вам», «тримайтеся подалі від», «розум», «життя», «дороги». Невже не здогадуєтеся, звідки взяті ці слова?

– Ах, хай йому грець! Звісно, ви маєте рацію, який блискучий здогад! – вигукнув сер Генрі.

– Якщо ви все ще сумніваєтеся, то погляньте на слова «тримайтеся подалі від» – вони вирізані вкупі.

– Ну ж бо... Так, справді!

– Знаєте, пане Голмс, я навіть не уявляв собі, що такі речі можливі! – зауважив доктор Мортімер, із подивом споглядаючи на мого товариша. – Здогадатися, що слова вирізані з газетного тексту, це ще куди не йшло. Але безпомилково назвати газету, і мало того – вказати статтю, з якої вони взяті, це перевершує будь-яку уяву! Як ви здогадалися?

– Впевнений, лікарю, що ви можете відрізнити череп негра від черепа ескімоса?

– Звісно, можу.

– Яким чином?

– Але ж це мій коник! Різниця між тим та іншим цілком очевидна. Надбрівні дуги, лицьовий кут, будова щелепи...

– А в мене є свій коник. На мій погляд, різниця між боргесом на шпонах[6 – Боргес – один із видів друкарського шрифту. Шпон – тонкі металеві пластинки, які використовувалися в друкарнях для збільшення відстані між рядками набору.], яким набираються передовиці «Таймс», і сліпим шрифтом дешевих вечірніх газеток не менш очевидна, ніж різниця між вашими неграми й ескімосами. Знання шрифтів – одна з найелементарніших вимог до

детектива, хоча мушу зізнатися, що у дні своєї юності я якось сплутав «Лідський Меркурій» із «Вранішніми відомостями». Але передовицю «Таймс» ні з чим не сплутаєш, і ці слова могли бути вирізані тільки звідти. А позаяк лист відправили вчора, все свідчило про те, що нам слід було перш за все зазирнути в учорашній номер.

– Отже, пане Голмс, – сказав сер Генрі Баскервіль, – хтось склав цей лист, вирізавши ножицями...

– Манікюрними ножицями, – перебив його детектив. – Ви звернули увагу, які у них короткі кінці? Для того щоб вирізати слова «тримайтеся подалі від», довелося зробити два надрізи.

– Згоден. Хтось вирізав ці слова ножицями з короткими кінцями і наклеїв їх...

– Гуміарабіком, – підказав Шерлок.

– ...і наклеїв їх гуміарабіком на папір. Але чому ж тоді слова «торф'яних боліт» написані від руки?

– Бо автор листа не знайшов їх у газеті. Всі інші слова досить прості, їх можна зустріти в будь-якому тексті, а ці трапляються порівняно рідко.

– Дуже вичерпне пояснення. А що ще вам вдалося тут вичитати, пане Голмс?

– Дещо вдалося, хоча автор докладав усіх зусиль до того, щоб знищити всі докази. Як ви самі можете переконатися, адреса написана великими друкованими літерами. Але така газета, як «Таймс», рідко потрапляє в руки простих людей. Отже, звідси можна зробити висновок, що лист склала освічена людина, котра намагалася видати себе за неосвічену і навмисне змінила почерк, мабуть, побоюючись, аби ви не розпізнали автора, якщо не зараз, то пізніше. Крім цього, зверніть увагу, що слова наклеєні нерівно, деякі з них виступають над рядком. Наприклад, слово «життя» сидить зовсім не на місці. Це вказує на недбалість автора листа, а може, і на хвилювання чи поспіх. Я схильний вважати, що у всьому винне саме хвилювання та поспіх, бо навряд чи ця людина проявила б недбалість у такій, мабуть, серйозній справі. Якщо хтось справді квапився, то цікаво знати чому. Адже лист, опущений вчора, все одно мав би застати сера Генрі в готелі. Може, його автор боявся якоїсь завади. Але з чийого боку?

– Ми, так виглядає, подалися в царину припущень, – зауважив доктор Мортімер.

– Скажіть краще – в царину, де зважуються всі можливості, з тим, щоб вибрати з них найімовірнішу. Таке наукове використання сили уяви, яка завжди працює у фахівців на твердій матеріальній основі. Ви, природно, назвете це чистим здогадом, але я майже впевнений, що адресу писали в якомусь готелі.

– Чому ви так вирішили?

– Огляньте конверт уважніше, і ви побачите, що автору не пощастило з письмовим приладдям. Перо двічі запнулося на одному слові, і його довелося

тричі вмочити в чорнильницю, щоб написати таку коротку адресу. Отже, чорнила було мало, на самому денці. Власне перо і каламар рідко доводять до такого стану, а щоб і те, і інше відмовлялося служити – це вже виняткова ситуація. Але, як ви знаєте, в деяких готелях із письмовим причандаллям і чорнильницями зовсім кепсько. Тому я, майже не вагаючись, скажу, що якщо б нам вдалося обстежити всі кошики для паперів у всіх готелях поблизу Черінг-кросу та виявити там залишки порізаної передовиці «Таймс», ми відразу знайшли б автора цього дивного послання... Стійте! Стійте! Що це?

Він став уважно вдивлятися в сторінку, на якій були наклеєні слова, тримаючи її на відстані одного-двох дюймів від очей.

– Ну, що?

– Ні, нічого, – сказав Голмс і поклав лист на стіл.

– Папір цілком гладкий, навіть без водяних знаків. Ні, ми вичадили з цього цікавого листа все, що було можна. А тепер, сер Генрі, розкажіть, чи не сталося з вами чогось незвичайного з того часу, як ви приїхали до Лондона.

– Та ні, пане Голмс, ніби нічого такого не сталося.

– Ніхто на вас не чатував, не вистежував?

– Я, мабуть, потрапив у якийсь детективний роман, – задумався гість. – Кому може спасти на гадку стежити за мною?

– Дайте час, поговоримо і про це. А наразі зважте: невже вам немає про що розповісти нам?

– Це залежить від того, що ви вважаєте гідним вашої уваги.

– Все, що так чи інакше виходить за рамки традиційного укладу життя.

Сер Генрі всміхнувся:

– Майже все мое дитинство і юність пройшли в Сполучених Штатах і Канаді, тому англійський уклад життя для мене ще незвичний. Але навряд чи у вас вважається буденністю, коли у людини раптом зникає один черевик.

– Ви загубили один черевик?

– Друже мій, – вигукнув доктор Мортімер, – та ваш черевик просто кудись засунули! Він знайдеться. Чи варто турбувати пана Голмса через такі дрібниці!

– Але ж він питає, чи не сталося зі мною чогось незвичайного.

– Саме так, – погодився Голмс. – Мене цікавить будь-яка дрібниця, якою б безглуздою вона не здавалася. Отже, у вас пропав черевик?

– Так, але, може, його справді кудись засунули. Вчора ввечері я виставив черевики за двері, а вранці там залишився лише один. Від коридорного мені

так і не вдалося домогтися зрозумілої відповіді. Найприкріше, що я купив цю пару всього лише напередодні, на Стренді, і навіть не встиг оновити її.

– Ви віддали чистити нові черевики? Навіщо ж?

– Вони були світло-коричневі. Тому я велів почистити їх темною ваксою.

– Отже, після приїзду в Лондон ви насамперед подалися купувати черевики?

– Та я взагалі ходив по крамницях. Доктор Мортімер склав мені компанію. Справа в тому, що якщо вже людині судилося стати власником великого маєтку, то й одягатися треба відповідно, а я дещо нехтував своїм виглядом, живучи на Заході. У числі інших речей були куплені і ці черевики – за шість доларів! А ось одягти їх так і не вдалося.

– Якщо це крадіжка, то доволі безглузда, – зауважив Шерлок Голмс. – Чесно кажучи, я погоджуюся з доктором Мортімером: ваш черевик скоро знайдеться.

– А тепер, джентльмени, – рішуче озвався баронет, – нумо розтлумачити мені те, про що я досі не здогадуюсь. Час вам дотриматися свого слова і пояснити мені, до чого хиляться всі ці балачки.

– Законна вимога, – погодився детектив. – Доктор Мортімер, гадаю, ви маєте самі все пояснити серу Генрі, як розповіли нам.

Підбадьорений цим проханням, наш учений приятель вийняв із кишені рукопис і часопис, і повторив слово в слово свою вчорашню розповідь. Сер Генрі слухав дуже уважно, час від часу перериваючи медика здивованими вигуками.

– Оце так, гарненька ж мені дісталася спадщина! – сказав він, коли довге оповідання добігло кінця. – Про собаку я, звісно, чув ще з дитячих років. Цю легенду любили розповідати в нашій родині, хоча досі я не надавав їй жодного значення. А що стосується смерті дядька, то у мене так усе переплуталося в голові, що я ще нічого не можу второпати. Гадаю, що ви самі не знаєте, до кого тут треба звертатися – до священика чи полісмена.

– Підтверджую.

– А тепер ще цей лист, який я отримав. Він, мабуть, якось пов'язаний зі загальним ходом подій.

– Так, судячи з нього, хтось набагато краще за нас знає про те, що відбувається на торф'яних болотах, – зауважив доктор Мортімер.

– І цей «хтось», мабуть, прихильний до вас, – додав Голмс, – якщо попереджає вас про небезпеку.

– А може, навпаки: комусь вигідно відлякати мене від Баскервіль-холу?

– І це не виключено... Я вам дуже вдячний, докторе Мортімер, що запропонували мені таку цікаву, складну загадку. Але тепер, сер Генрі, треба вирішувати по суті: можна вам їхати в Баскервіль-хол чи ні?

– А чому б мені туди не поїхати?

- Либонь, це небезпечно.

- Звідки ж ця небезпека надходить - від нашого родинного страховиська чи від людей?

- Ось це й доведеться з'ясувати.

- Як би там не було, але відповідь моя буде така: ні пекельні сили, ні людські підступи не втримають мене тут. Я поїду в будинок своїх пращурів. Це вирішено остаточно.

Його темні брови зійшлися в одну лінію, смаглявим обличчям розлилася фарба. Баскервільська свавільність явно давалася взнаки і в цьому останньому нащадку їхнього роду.

- Я ще не встиг обміркувати те, що мені довелося почути від вас. Не так легко відразу допетрати й одразу вирішити, як бути далі. Мені б хотілося побути годинку наодинці та зважити все на дозвіллі. Знаєте що, пане Голмс? Зараз пів на дванадцяту, й я вирушаю безпосередньо до себе в готель. Що, якщо ви і ваш товариш, доктор Ватсон, прийдете до нас поспідати годину на другу? На той час я вже щось надумаю.

- Вас це влаштовує, Ватсоне?

- Цілком.

- Тоді ми приїдемо. Викликати вам кеб?

- Ні, я краще прогуляюся, прийду трохи до тями після нашої розмови.

- Я із задоволенням приєднаюся до вас, - сказав його супутник.

- Отже, о другій годині ми побачимося. До скорої зустрічі, будьте здорові.

Ми чули, як наші відвідувачі спустилися вниз сходами і зачинили за собою входні двері. Шерлок миттєво перемінівся - від його млосності не залишилося і сліду, він знову став людиною дії.

- Одягайтеся, Ватсоне, хутко. Не можна втрачати жодної секунди.

Знімаючи на ходу халат, він швидко пішов до себе і через дві-три хвилини повернувся вже в костюмі.

Ми збігли вниз сходами на вулицю. Доктор Мортімер і Баскервіль ще виднілися попереду, кроків за двісті від нас. Вони прошкували у напрямку до Оксфорд-стрит.

- Наздогнати їх?

- У жодному разі, друже мій! Якщо ви зі мною не нудьгуватимете, то я з вами і поготів. Наші друзі мають рацію: пройтися такого ранку - одне задоволення.

Він додав кроку, і відстань між нами і нашими нещодавніми відвідувачами знічев'я скоротилася наполовину. Продовжуючи зберігати цю дистанцію, ми звернули за ними на Оксфорд-стрит, потім на Ріджент-стрит. Біля однієї з крамниць сер Генрі та доктор Мортімер зупинилися, розглядаючи вітрину, і Голмс зупинився також. За мить він раптом задоволено гмикнув, і, простеживши напрямок його уважного погляду, я побачив, що кеб, який стояв по той бік вулиці, й у вікні якого виднівся пасажир, повільно рушив уперед.

– Ось його нам і треба, Ватсоне! Гайда. Спробуймо хоча б розгледіти цього чоловіка.

Тієї ж миті переді мною в бічному вікні кеба майнула густа чорна борода, і чиїсь очі змріяли нас пронизливим поглядом. Зараз же слідом за цим прочинилося горішнє віконечко, пасажир щось гукнув візнику, і кеб стрімко полетів по Ріджент-стрит. Голмс озирнувся, шукаючи вільний екіпаж, але марно – таких не було. Тоді він кинувся в саму гущу вуличного руху за кебом, який швидко зникав у нас з поля зору.

– Ах, дідько! – блідий від досади, ледве вимовив він, виринувши з вуличного потоку. – От не пощастило! Та я сам у всьому винен. Ватсоне! Ватсоне! Якщо в вас є хоч краплина порядності, ви занесете в свої аннали цю мою помилку нарівні з моїми успіхами.

– Що це за чоловік?

– Гадки не маю.

– Спостерігач?

– Так, вочевидь, за Баскервілем хтось стежить із самого його приїзду до Лондона. Інакше звідки стало відомо, що він зупинився в готелі «Нортумберленд»? Я зважив так: якщо його вистежували першого дня, то будуть вистежувати і надалі. Ви, мабуть, звернули увагу, що я двічі підходив до вікна, поки доктор Мортімер читав свою легенду?

– Пригадую це.

– Мені було цікаво, чи не вештається хтось біля будинку, але жодних підозрілих персонажів не помітив. Ми маємо справу з розумною людиною, Ватсоне. Це все дуже серйозно, і хоча мені досі ще не зрозуміло, які тут діють сили – добрі чи злі, проте я невпинно відчуваю чиєсь стороннє втручання, чийсь точний розрахунок. Коли наші нові друзі пішли, я негайно ж кинувся за ними навздогін, сподіваючись, що ось тут мені і попадеться їхня невловима тінь. А цей хитрун не наважився йти пішки й узяв кеб, щоб у міру потреби тягнутися ззаду або ж обганяти їх, залишаючись при цьому непоміченим. Його прийом має ще й ту перевагу, що, якби вони також сіли в кеб, то шпик не випустив би їх із поля зору. Але все ж одне вразливе місце в цьому прийомі є.

– Кебмен?

– Аякже.

- Шкода, що ми не помітили його номера!

- Любий мій Ватсоне! Мені справді немає чим похвалитися цього разу, але невже ви допускаєте хоч на одну мить, що я не помітив номера? Будь ласка: дві тисячі сімсот чотири. Втім, зараз це нам ні до чого.

- Не збагну, що ще ви могли вдіяти.

- Побачивши його, я мав би негайно повернути в протилежний бік, без поспіху взяти кеб і на чималій відстані слідувати за ним. А ще краще було б поїхати прямо до готелю та чекати подальших подій там. Цей таємничий незнайомець провів би Баскервіля до дверей, і ми за допомогою його ж власного прийому могли б простежити, куди він потім подінеться. А тепер наш супротивник разюче спритно скористався моєю недоречною квапливістю, яка видала нас із головою і збила мене зі сліду.

Під час цієї бесіди ми повільно рухалися по Ріджент-стрит, вже не бачачи перед собою доктора Мортімера та його супутника.

- Тепер не має жодного сенсу спостерігати за ними, - спохмурнів Голмс. - Їхня тінь зникла і більше не з'явиться. Треба перевірити, які козири у нас на руках, і сміливо бити ними. Ви добре розгледіли обличчя цього чоловіка в кебі?

- Обличчя ні, а бороду розгледів.

- Я також... а це означає, що борода була, ймовірно, фальшива. Коли розумна людина подається в таку ризиковану, що вимагає особливої обережності, авантюру, потрібна борода для маскуванню. Зайдімо сюди, Ватсоне.

Голмс завернув в одну з розсильних контор цієї ділянки, начальник якої зустрів його з розпростертими обіймами.

- Ага, Вілсоне, бачу, ви не забули, як мені пощастило допомогти вам у тій маленькій справі!

- Що ви, сер, хіба таке забудеш? Я вам зобов'язаний своїм чесним іменем, а може, і життям.

- Ви перебільшуєте, друже мій. До речі, Вілсоне, пригадую, у вас був один хлопчик, на ім'я Картрайт, котрий проявив неабияку кмітливість під час розслідування вашої справи.

- Так, сер, він і зараз у мене працює.

- Чи не можна його закликати? Дякую вам. І ще будьте люб'язні розмінити мені ось ці п'ять фунтів.

На заклик начальника з'явився чотирнадцятирічний підліток із жвавим, розумним обличчям. Він став перед нами, із захопленням споглядаючи на знаменитого сищика.

– Дайте мені «Путівник по готелях», – попросив Голмс. – Дякую вам. Дивись, Картрайте, ось це – назви двадцяти трьох готелів біля Черінг-кросу. Бачиш?

– Так, сер.

– Ти обійдеш їх усі по черзі.

– Слухаюсь, сер.

– І для початку будеш давати швейцарам по шилінгу. Ось тобі двадцять три шилінги.

– Слухаюсь, сер.

– Ти скажеш, що тобі потрібно подивитися сміття, викинуте вчора з кошиків. Поясниш це так: одну дуже важливу телеграму доправили помилково не на ту адресу, і тобі наказали її розшукати. Тямиш?

– Так, сер.

– Але насправді ти будеш шукати сторінку газети «Таймс», порізану в кількох місцях ножицями. Ось номер «Таймс», а сторінка потрібна ось ця. Ти зможеш відрізнити її від інших?

– Звісно, сер.

– Швейцари будуть, певна річ, відсилати тебе до коридорних, ти їм даси по шилінгу. Ось тобі ще двадцять три шилінги. У двадцяти випадках з двадцяти трьох, імовірно, виявиться, що сміття з кошиків викинули або спалили. Але в трьох інших готелях тобі покажуть купу паперів, серед яких ти і шукатимеш цю сторінку. Шансів на успіх дуже мало. Про всяк випадок даю тобі ще десять шилінгів. До вечора телеграфуй мені, на Бейкер-стрит, як у тебе справи... А тепер, Ватсоне, нам із вами залишилося тільки дізнатися телеграфом про кебмена номер дві тисячі сімсот чотири, після чого зазирнемо в якусь картинну галерею на Бонд-стрит і проवेशтаємося там аж до сніданку.

Розділ V

Три обірвані нитки

Шерлок Голмс мав дивовижну здатність уникати балачок про справи. Він увесь занурився в споглядання полотен сучасних бельгійських художників і за дві години, мабуть, жодного разу не згадав про дивну історію, в яку обставини втягнули й нас. Всю дорогу від картинної галереї до готелю «Нортумберленд» він теревенив тільки про живопис, незважаючи на те, що поняття його в цій царині вирізнялися крайньою примітивністю.

– Сер Генрі Баскервіль чекає вас нагорі, – сказав нам черговий по вестибюлі. – Він просив одразу ж провести гостей до нього.

- Ви не дозволите мені переглянути списки ваших клієнтів? - спитав Голмс.

- Прошу, сер.

Після прізвища «Баскервіль» в книзі були ще два записи: «Теофіліус Джонсон із сім'єю, з Ньюкасла» і «пані Олдмор із покоївкою, з Елтона».

- Чи не той це Джонсон, котрого я колись знав? - спитав Шерлок чергового. - Він адвокат, сивий і трохи накульгує?

- Ні, сер, пан Джонсон - власник вугільних копалень, ще не старий джентльмен, ваших років.

- Ви впевнені, що він не адвокат?

- Упевнений, сер. Пан Джонсон наш частий гість, ми його знаємо не перший рік.

- Справді? Ну, не буду сперечатися. Пані Олдмор... Десь я чув це прізвище. Даруйте за цікавість, але іноді буває так, що шукаєш одного знайомого, а знаходиш іншого.

- Пані Олдмор жінка слабкого здоров'я, сер. Її чоловік був колись мером Глостера. Вона зупиняється тільки у нас, коли приїжджає в місто.

- Красно дякую. Ймовірно, я сплутав її з іншою леді... Ці запитання допомогли нам встановити один дуже важливий факт, Ватсоне, - продовжував Голмс тихо, поки ми підіймалися сходами. - Тепер нам ясно, що люди, котрі так цікавляться нашим приятелем, зупинилися не тут. Отже, старанно спостерігаючи за кожним його кроком, у чому ми вже переконалися, вони так само старанно уникають потрапляти йому на очі. А це свідчить багато про що.

- Наприклад, про що?

- Ну, хоча б про те... Привіт! Друже, що трапилося?

Ми вийшли на горішній майданчик і зіткнулися там із сером Генрі Баскервілем. Він вибіг на сходи весь розпашілий від гніву, тримаючи в руках старий, запорошений черевик. У нього навіть язик заплітався від люті, і коли він нарешті повернув собі дар слова, то відразу збився на явний американський акцент, чого ми вранці за ним не помітили.

- За кого мене мають у цьому готелі - за бевзя, чи що? - кричав сер Генрі.

- Я не дозволю над собою жартувати! Якщо цей бовдур не знайде мого черевика, я влаштую скандал! У мене також є почуття гумору, пане Голмс, але цього разу тутешні жартівники передали куті меду.

- Все ще шукаєте свою пропажу?

- Так, шукаю, і не вгамуюся, поки не знайду.

- Але, мені здається, ви говорили про новий світло-коричневий черевик?

- Власне, сер. А тепер така ж історія з чорним.

- Як! Невже ви похопилися і...

- Саме так! У мене всього лише три пари взуття - нова світло-коричнева, стара чорна та лаковані мешти, які зараз на мені. Вчора ввечері зник один коричневий черевик, а сьогодні вкрали ще й чорний... Ну, знайшли? Кажіть негайно! Що ви на мене так витріщилися?

На майданчику з'явився схвилюваний коридорний-німець:

- Ні, сер. Я в усіх питав, ніхто нічого не знає.

- Так от, слухайте: або ви відшукаєте до вечора мій черевик, або я піду до керуючого та заявлю йому, що негайно забираюся звідси.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=36621582&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

1

Куратор - молодший медик, що наглядав за хворими в клініці.

2

Бертильон А. (1853-1914) - французький вчений-антрополог.

3

Нувориш – людина, що швидко розбагатіла, заробивши статки на спекуляціях

4

Камеї – невеликі, вирізані на коштовному камені рельєфні зображення осіб або предметів.

5

Бушмени та готтентоти – африканські племена.

6

Боргес – один із видів друкарського шрифту. Шпон – тонкі металеві пластинки, які використовувалися в друкарнях для збільшення відстані між рядками набору.